

גדרים טו

משה שווערד

1. הר"ן מסכת גדרים דף יד עמוד ב

אלא דאמר קונם עיני בשינה - כלומר וקא משמע לן דנהי דאי אפשר בלא שינה אפילו הכי אי ישן שלא מתוך האונס הרי זה בלא יחל ומי שבקינן ליה עד דעבר איסורא בל יחל, כלומר בכי האי גוונא מי חייל נדרא כלל כיון דאי אפשר לו לקיימו בסופו ונקט לישנא דמי שבקינן ליה משום דבעי לאתויי עלה הא דרבי יוחנן שהיא בש+בועה ובשבועה שייך האי לישנא כלומר דלא שבקינן מלהלקותו עד דעבר איסור בל יחל אלא לאלתר מלקין אותו משום שבועת שוא ואף על גב דבנדר לא שייך הכי דנדר שוא לא אשכחן דאסור משום שבועה נקט האי לישנא.

2. הר"ן מסכת גדרים דף טו עמוד א

ואלא דאמר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום - משום דליכא לאוקומא באומר קונם עיני בשינה היום דאי הכי פשיטא אלא ה"ק יזהר שלא יישן ביום ראשון של תנאי כדי שלא יבא לידי לא יחל ומש"ה קתני הרי זה בכל יחל דברו ולא קתני אסור משום דלא מיתני ליה שהרי יום ראשון אינו אסור מצד עצמו אלא כדי שלא יבא ביום שני לידי לא יחל.

3. הר"ן מסכת גדרים דף טו עמוד א

רבינא אמר לעולם כדקתני - כלומר שאני ישן ולא קאמר עיני בשינה דאע"ג דשינה אין בה ממש איכא בל יחל מדרבנן דאשכחנא תנא דתני בדרבנן לא יחל דברו ומש"ה תנא במתני' בנדרים הרי זה בלא יחל דברו ולא תנא אסור כדקתני בשבועות משום דשבועות אסור מדינא ובנדרים לא מתסר אלא מדרבנן משום לתא דבל יחל.

4. רש"י מסכת גדרים דף טו עמוד א

ומי איכא בל יחל מדרבנן - דמלקין ליה מדרבנן.

5. ספר ברכת אברהם

ומי איכא בל יחל דרבנן אין יתהניא דברים המותרים ואחרים נהגו בכן איסור או אהרן ראוי להחזיק בפניהם שנאמר נח יחל דברו. ו"צ מה קושיות הגמ' הא במתני' בריש פרקין ג"כ אסור מדרבנן צלומר נאשחו הרי אה עני כתיבא. ונכאף ו"ל דלעיל אינו אלא תקנה כדי שלא יקל ראשו, אבל אין כן החומרה של בל יחל דליכא מנחות ע"ז. אנוס צרמב"ס (פ"ג סי"ג) איתא צהדיח אוחו הלשון ממש גם לנצי דינא דמתניתין דפותחין לו פתח ממקום אחר כדי שלא ינהגו קלות ראש צנדרים, הרי גם כאן הכל מאותו טעם, וא"כ גם כאן אין לוקון, ו"צ צתמיכה הגמ' דבוכיחה רק מצרייתה דליכא בל יחל ולא ממתני.

והנה בלא"ה ו"ע צעלס קושיות הגמ' מה גרע איסור בל יחל מכל איסורי תורה, וכי היכי דמנינו צטר בחלצ דרבנן וכלאים דרבנן, מה ההמיה דגם בל יחל דרבנן איכא.
ובצ"כ ו"ל דאין קושיות הגמ' עני עלם הדבר דמנינו דין דרבנן צצנ יחל, אלא דכל הקושיא על הלשון בל יחל, דהיכ דהוב איסור דרבנן נא מנינו דמזכירין קרא דכל יחל, וזה שפיר הולך להציה מהצרייתה ולא ממתניתין בריש פרקין,

6. ספר דבר יעקב

המפרש מבאר קושיות הגמ' ומי איכא בל יחל מדרבנן דמלקין ליה מדרבנן. ומבאר בח"י ר' שמואל דהגמ' הבינה שאם מוזכר הלאו איכא מלקות, ולזה פריך היכן מצינו תקנה דרבנן לעבור על בל יחל, ומשני דמצינו לגבי דברים המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור שעובר על בל יחל מדרבנן, וממילא איכא מלקות מדרבנן.

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

כתבו התוס' במס' פסחים (נא.) וכן במס' מגילה (ה: ד"ה דברים) דהא דברים המותרים ונהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתיר, היינו כשנהגו איסור מחמת גדר וסייג שלא יבוא לידי איסור, אבל כשנהגו איסור מחמת טעות שהם סברו דאסור מצד הדין מותר להתיר. וכ"כ בשו"ע (יו"ד סי' ריד.) ודין זה הוא מדרבנן, ובברכ"י (שם) מביא ראיה מלשון השו"ע שכתב, דברים המותרים ונהגו בהם איסור הוי כאילו קבלו עליהם נדר ואסור להתירם להם.

ודבר שנהגו האבות במקומם, אי חל חיוב זה גם על הבנים, דהא כתיב (משלי א-ח) "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך", והרי מצינו במס' חולין (קה.) אמר מר עוקבא אנא חלא לגבי אבא, דאבא כי הוה אכיל כשרא האידנא לא הוה אכיל חלב עד למחר, ואנא כהאי סעודתא לא אכילנא בסעודתא אחריתא אכילנא, ולמה לא התנהג כאביו, עי' מה שכתבנו מזה במס' פסחים (נ: ד"ה בני).

8. ספר דבר יעקב

זן שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך עד החג - התוס' מקשים שהבעל משועבד לה ואיך יכול לאסור עליה. א' התוס' מתרצים דמיירי באומר קונם תשמישך עלי, ושאת נהנית לי לאו דוקא. השטמ"ק מתרץ דמיירי באומר יאסרו פירות עולם עלי. הרשב"א מביא תירוץ התוס' ומבאר דאסורה בהנאתו דקתני היינו משום לפני עור לא תתן מכשול. והא דאמרינן אסורה ולוקה, מבאר הרשב"א דלוקה משום לפני עור.

9. הר"ן מסכת נדרים דף טו עמוד א

הלכה אסורה בהנאתו ולוקה - כלומר לוקה היא אבל הוא אינו לוקה שהרי לא עשה שום איסור אלא שהדירה ואפשר דתנא נמי הא אשמועינן אגב ארזיה דעלה רכיבא איסורא אבל לא עליו כלל אבל הרמב"ם ז"ל כתב לוקה הוא שהדירה אם ההנה אותה אבל היא אינה לוקה דכיון דלא נדרה כלל לא שייך בה לא יחל דברו וליתא דודאי הוא אינו לוקה מדאמרינן ...

10. קרן אורה מסכת נדרים דף טו עמוד א

...ולענין הלכה לפני הפסח כתב (שם פ"י הי"ב) דאם ההנה אותה אחר כך לוקה, אבל למפרע אינו לוקה, וצריך לומר דמשום דהיא עברה על התנאי לא מסתבר שילקה הוא למפרע...

11. ספר דבר יעקב

הקה"י [סימן ה] מבאר סברת הרמב"ם דאיסור
בל יחל הוא משום חילול דיבורו שאינו מתחשב
עם מה שדיבר, ולכן האיסור רק שייך אצל מי
שדיבר דהיינו המדיר.

[הכס"מ [נדרים ייב] לומד בשיטת הרמב"ם
ששניהם לוקים. ובזה תירץ ראית הר"ן מהגמ' לקמן.]
הלח"מ מקשה מדברי הרמב"ם [נדרים ה-א]
שכתב שהמודר אינו לוקה. מיהו אף שהמודר אינו
לוקה מ"מ מבואר ברמב"ם שעבר איסור. הקרית
ספר כתב שהוי איסור דאורייתא.

[הקובה"ע [סימן נה-י] והקה"י [סימן יח ד"ה
אכן] מבארים, אף שלגבי המודר ליכא בל יחל,
מ"מ יש איסורא משום הקדושה שחל בחפצא. הקה"י
כתב שזה נלמד מקרא דלאסור איסור על נפשו.

12. ספר שערים מצויינים בהלכה

קונם שאת נהנית לי עד הפסח, אם תלכי לבית
אביך עד החג כו'. הרי אע"ג דהתנאי
שלא תלך עד חג הסוכות, מ"מ מותרת ההנאה
קודם הפסח כשלא הלכה עד הפסח, ולא
חיישינן שמא תלך אחר הפסח אלמא דגם
בהתנאי נזהרת. וקשה הא יש לחלק דההליכה
תלוי ברצונה, משא"כ השינה דלא אפשר בלא
שינה, וגם מעצמו נופל האדם בשינה, ונראה
לי לתרץ עפ"י הגמ' כתובות (עא:) דיש אשה
דרדופה לילך לבית אביה ויש שאינה רדופה,
וא"כ ברדופה עכ"פ יש לחוש דילמא לא תוכל
למנוע ותעבור על התנאי. שוב ראיתי בלבושי
מרדכי שהעיר כן, ורומז נמי אגמ' דכתובות.

13. הר"ן מסכת נדרים דף טו עמוד ב

אכל הרי הוא בבל ילך - ... והוא מפרשינן לה לכולה ברייתא הכי דזמנין אכל הרי הוא בבל ילך כלומר כשאכל במזיד דהיינו שזכר שאיסור ההליכה תלוי באכילתו וזמנין דאע"ג דאכל בראשון מהלך בשני וכגון שאכל יום ראשון בשוגג כלומר שלא היה זכור בשעה שאכל שאיסור ההליכה תלוי באכילתו ובכי האי גוונא מהלך ביום שני ...

14. הר"ן מסכת נדרים דף טו עמוד ב

ולענין הלכה - קי"ל כרב יהודה מדאמרינן לעיל ומודה רבי יהודה באומר קונם עיני בשינה למחר ומדשקלינן וטרינן אליביה ש"מ הלכתא כותיה.

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב אמר לך רב יהודה, ה"ה דליתני מהלך כו'. כתב הר"ן (ד"ה ולענין) דקי"ל כרב יהודה, מדאמרינן לעיל ומודה רב יהודה באומר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום, ומדשקלינן וטרינן אליביה ש"מ הלכתא כוותיה. ועי' במאירי דגדולי המחברים פסקו כר"י וגדולי הדורות פוסקין כר"נ, וטעם דבריהם מפני שכל השמועות סותרות את דבריו דר"י והוא צריך לתרצם ואשינויי לא סמכינן כו'. ובשו"ע (יו"ד סי' ריג ס"ג) פסק כדברי ר"י באם אמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר לא יישן היום שמא ישכח ויישן למחר כו'. וכתב בחי' הגרע"א (שם) דיש לומר דוקא באומר קונם עיני כו' אבל באומר קונם שלא אישן, כיון דהוא אין בו ממש, והוי נדר רק מדרבנן לא חיישינן שמא יישן למחר ויהיה למפרע איסור דרבנן. ונ"ל הטעם דעל איסור דרבנן לא גזרו שמא יעבור, וכזה כתב מפורש ברדב"ז אהא שהביא הרמב"ם (נדריים

16. ספר דבר יעקב

(ד) והא משתעבד לה מדאורייתא דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע - כתב הג"י דלאו דוקא נקט דאורייתא, דה"ה אם משתעבד לה מדרבנן לא יחול הנדר כמבואר בכתו' [ע]. לענין חיוב מזונות, וכן לענין מעשה ידים [כתו' נט].

17. ספר דבר יעקב

ה' והא משתעבד לה מדאורייתא דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע - הר"ן והרא"ש מפרשים כיון שהבעל משועבד לה, הוי כאוסר דבר שאינו שלו. השטמ"ק בשם הרא"ם והמתני"א [נדריים סימן א] מפרשים כיון שהבעל משועבד לה הוי נדר לבטל מצות עונה. ואע"פ שנדרים חלים על דבר מצוה [להלן טז:] כגון קונם סוכה שאיני עושה, היינו משום שנדר חל על החפצא, והחפצא [כגון סוכה] אינו חייב במצוה, אבל כאן שהנדר חל על גופו, וגופו חייב במצוה אין הנדר יכול לחול.

18. ספר דבר יעקב

ט] בא"ד - וא"ת וכי אמר הנאת תשמישך
אמאי מיתסר והא מצות לאו ליהנות ניתנו - א.
הרשב"א כתרין כיון שהמצוה מחמת שהוא משועבד

כלפי האשה, השתא שחל הנדר ופקע שיעבוד ליכא
מצוה דעונה. ואף שמחויב במצות פרו ורבו, את זה
יכול לקיים עם אשה אחרת.
בשי"ר דוד [אות יט] מבאר שהר"ן לא תירץ
כן משום שס"ל שמשום מצות לאו ליהנות ניתנו
שרי בתשמיש וליכא הפקעת השיעבוד.
השלמי נדרים מבאר שהר"ן סובר דאף שאפשר
באשה אחרת, מ"מ השתא שאין לו אשה אחרת
הוא מצווה לקיים מצות פרו' באשה זו.
כתבו השער המלך [שופר א-ג] והאבנ"מ [סימן
כח-ס] והמהרצ"ח והגרש"ש [סימן יא ויב] שמשמע
מהרשב"א שאינו סובר תירוץ הר"ן שאם יש הנאת
הגוף יחד עם המצוה חשיב הנאה.

והסברא מבאר המהרצ"ח דעיקר ההיתר של
מצוות לאו ליהנות ניתנו הוי משום שמתכוון לעשות
מצוה ואינו מתכוון להנאת הגוף, ואף דהוי פסיק
רישא מ"מ שרי לפי מש"כ הר"ן החולין [צג]:
שבאיסורי הנאה שרי אינו מתכוון אף כשהוי פסיק
רישא.
הק"ש [ח"ב סימן כג-ח] מבאר סברת הר"ן
בחולין דבאיסורי הנאה התורה אסרה רק אם האדם
עשה מעשה שהביא הנאה ולא אסרה הנאה שבאה
ממילא, ומתי שאינו מתכוון אין ההנאה באה ישירות
ממעשה האדם אלא באה ממילא.
הגרש"ש [סימן יב] מבאר שבאיסורי הנאה אין
ההנאה אסורה, אלא השתמשות בדבר האסור לצורך
הנאה אסורה, ולכן היכא דמשתמש לצורך מצוה,
אף שיש הנאה ממילא, ליכא איסור.

19. הר"ן מסכת נדרים דף טו עמוד ב

וא"ת והא האי נדרא דרבנן הוא דהנאת תשמיש לית בה ממשא וליכא למימר דבאומר קונם גופך עלי מתשמיש עסקי' דהא דומיא דשאני ישן שאני מדבר קתני לה ואוקמא רבינא בכל יחל מדרבנן וכיון דמדרבנן בעלמא הוא היכי חייל נדרא דיליה דליתיה אלא מדרבנן בעלמא לאפקועי מצות עונה ומצות פריה ורביה י"ל כיון דנדרא מיהא חייל ממילא פקעי להו הנך מצות דחכמים מתנין לעקור דבר מן התורה בשב' ואל תעשה וא"ת וכי אמר הנאת תשמישך אמאי מתסר והא מצות לאו ליהנות ניתנו יש לומר דכי אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו ה"מ לומר שאין קיום המצות חשוב הנאה אבל מ"מ אי מתהני גופיה בהדי דמקיים מצוה הנאה מקרי ומשום הכי אמרינן בפ' ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח) הנודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה.

20. ספר דבר יעקב

ולפי הרשב"א [הנ"ל אות ט] שמתיר, מקשה
המהרצ"ח מה יענה על הרשב"א על הראיה מהא
דהנדר הנאה מן המעיין אינו טובל בו בימות החמה.
המהרצ"ח מביא השער המלך [שופר א-ג] שתירץ
ע"פ המאירי שביאר דהתם נהנה מן מעיין אחר
קיום המצוה.
והר"ן שהביא ראיה י"ל דס"ל כיון שלצורך
קיום המצוה מוכרח להיות במים אחרי שנטהר גם
זה נחשב כחלק מהמעשה מצוה.
האבנ"מ [סימן כח-ס] מתיר דכשם שכתב
הרשב"א שלענין פרו ורבו אפשר באשה אחרת,
כך לענין נודר ממעין אפשר לטבול במי מערה או
ביום וא"צ לטבול במעין.